

Tionde roten, tomt 32

Kvarteret Kvarnberget

Klädespressaregatans södra sida

väster om lilla Smedjegatan

Lilla Kvarnbergsgatan 7

Se inledande anmärkningar till 10.31.

I rätten den 15.5.1696 konstaterades följande: ”Alldenstund hustru Ingerd Jönsdotter vidkänns sin skuld (d.v.s. låntagna 35 rdr) av soldaten Björn Andersson och däremot haver ställt sin hus och gård på Kvarnberget till underpant och säkerhet om betalningen alltså är rättens dom det hon bemålte sin skuld betala bör, nämligen 35 rdr courant samt rättegångspenser, 1 rdr 16 öre. Men så framt svaranden samma gäld icke skulle kunna sig avbörd med reda penningar, så må Björn Andersson av underpanten efter den där över skedda värderingen (42 rdr värde) efter lag sig betalt göra.”

Problemet tycks ha löst sig genom att *Björn i Stuvered* gifte sig med sin gäldenär, så att man kunde dela stuga. Björn Andersson i Stuvered omtalas 1698 som betalare av tomtöre här och 1717 hette hans hustru Ingiäl Jönsdotter. Utom dessa båda bodde här 1717 *soldatänkan Anna Larsdotter* och *stadsbåtsmannen Anders Berg* med sin hustru *Sigri*. Björn var 1725 avskedad soldat.

Enligt tomtöreslängden 1720 delade Björn i Stuvered tomten med *båtedrängen Joen Svensson*. Deras tomtbitar fick så skilda öden, att båtedrängens bit kom att hänföras till 1787:10.31. Avskedade *sergeanten Peter Hultengren*, 1731 kallad fattig och näringslös, och *stadssoldaten Lars Swanström* ägde 1730 hälften var av Björn Anderssons tomt.

Hultengrens andel övertages 1748 av *hustimmerman Anders Persson*, som hos sig har inneboende *båtedrängen Jonas Hansson Kerstedt* och 1753 *brandvaktkarlen Nils Nilsson Bolin* (se 10.33). Tomtöreslängderna 1750–55 talar stadssoldaten Swanströms änkas andra halva ödetomt. Anders Persson avlöstes 1755–60 av *hustimmerman Olof Jönsson*.

Båda halvorna tillhör 1759–62 *murgesällen Gottlieb Philip* (dåvarande nummer 43–44). Den ena, som var bebyggd, ägdes 1775 av *hustimmerman Jonas Elfström* och kallas 1777–80 hans inplanerade ödetomt. Resten var ödetomt, som 1765 hade övertagits av *murmästare Anders Jungmarker*.

Lars Svensson Hahle och hans hustru Lisbetta.

En ödetomt, som 1764 innehades av murmästaren Anders Jungmarker Christoffersson var den östligaste delen av den tomt, som hade ägts av *båtsmannen Lars Svensson Hahle*, som enligt tomtöreslängderna bodde här på Kvarnberget 1696–1706 liksom hans änka *Elisabeth Nilsson* i många år, förekommer med sin familj flitigt i kämnärsrättens protokoll eftersom de i sällsynt hög grad tycks ha lyckats draga till sig i synnerhet andra kvinnors hat och ovilja. Av vittnena i följande rättsfall från den 13.2.1689 att döma torde Hahles ha bott här redan då. Kronobåtsman Lars Hahle och hans hustru mötte då *tiggarfogden och kyrkostöten Erik Bengtsson* inför rätten. Kyrko-

stöten skulle ha beskyllt Elisabeths mor för att ha legat med sitt syskonebarn (kusin). *Annika Larsdotter* hade hört ”Hahlen kalla Stöten en hundplågarare”. Hahles tillkallade vittnen *Karin Vakterska* och Erik Bengtsson förnekade båda, att de hört Erik Stöt beskylla Hahles svärmoder för detta lägersmål och för att vara en trollpacka. Däremot hade de hört svärmodern bedja Erik Stöt ”kyssa sig där och där”. Även *Anders Blöta* och Björn i Stuvered inkallades som vittnen. Rätten underkände *Bengt i Önas* hustru *Ingeborg Anfastdotters* vittnesmål. Hennes berättelse hängde inte tillsammans utan ”vid nogare omprövande förmärkte man det hon var druckin, och alltså befalltes taga avträde”. Vid kämnärsrätten i maj 1790 krävdes *Sven trädgårdsmästare* av Lars Hahle på skuld till Lars döda syster. Hösten 1791 var Lars Svensson Hahle invecklad i processer först mot *Ingjeld Torsdotter* för hugg och skällsord, sedan tillsammans med sin hustru mot *hustru Ingrid Håkonsdotter*, vars brorsdotter Karin Håkonsdotter och värdinna *hustru Elisabeth Hansdotter* jävades av Hahle: ”svaranden tillstod själv, att hon hade lagt kiäflingen och slagit Lisbeth med den i huvudet och dessutom med Barberarens attest intygas henne Lisbetha hava blodvite. Så dömdes hustru Ingrid Håkansdotter att plikta för sårsmål 6 mark och bårdskärlön 6 mark smt.”

8.7.1696 krävdes *Gunnar Larsson Halles* fader på 258 karoliner. Denne Gunnar Larsson är väl den *Joris Larsson Hahle*, som omtalas nedan.

Enligt vad *skulten Anders Fagg* hävdade den 15.2.1699 skulle en kvinns person *Carin Jönsdotter* från Askersund en tid bortåt ha logerat hos Lars Hahles hustru. Om denna Carin gick det ett rykte, att hon uti den bod, som Lars Hahle hyrde på torget, skulle ha fött ett barn, som man sedan funnit dött.

Hantlangaren Måns Persson Bergs mor *Christina Robertsdotter* krävdes den 20.9.1699 av Lars Svensson Hahle 5 d smt dels för hushyra, dels för annan försträckning. Måns lovade att betala skulden men eftersom Lars Hahle var skyldig *trädgårdsmästare Ditlof Walcke* 7 d smt, så anhöll *notarie Treutiger* om arrest på pengarna.

Lars Larsson Hahle hade sina föräldrar närvarande vid rätten den 14.11.1702, när han av soldaten *Per Andersson* anklagades för att ha slagit honom med en sten i huvudet. Lars angavs vara ungefär 13 år gammal men kyrkobetyg skulle efterfrågas hos pastor. En syster till honom hette *Britta*, en annan *Gunilla*.

Av ett brev bland magistratens årshandlingar 1.9.1704 (EIIa:17) att döma skrivet av en Lars Hahle, förefaller det som om Lars Hahle var identisk med *Lars kronosmed*, som klagade över accisen. Hans hustru satt ute och sålde lite äpple och päron för vilket hon fick betala fyra karoliner, vilket hon aldrig kunde förtjäna enligt mannen.

I ett brev till magistraten, framlagt den 29.3.1707 (EIIa:19) berättade den 73 – årige Lars Svensson Hahle, att hans avskedspass visade, att han i 36 år hade varit i Kungl. Maj:ts tjänst till sjöss i 35 år. Nu orkade han ”icke förtjäna sig en beta bröd, ja, icke en fjärding”. Hans hustru ”brukade ingen annan näring till deras livsuppehälle än att sitta på torget med deras små flickor och sälja äpple och annan små frukt, när den vankas”. Hon betalade varje månad tribut till staden och staden. Men hon fick icke vara i fred för en hop soldathustrur som så snart de fick på hans familj (”de mina”) överföll dem med otidig mun och bad dem draga för den och den i våld. Enligt honom påstod soldathustrurna, att de hade rättighet att sitta på torget och sälja sina varor ”oaktat de hade sina mäns salarium att tillgå”.

Att konkurrensen var svår mellan soldathustrurna och Lisbetta Hahle märktes t.ex. vid kämnärsrätten den 9.4.1707, då *soldaten Olof Stares* hustru *Anna Persdotter* anklagade Lisbetta för att ha överfallit henne och hennes dotter *Catarina* på en farkost i hamnen, där det såldes äpplen. Även

Anna Persdotter hade magistratens tillåtelse att handla med frukt men Lisbetta ansåg sig ha ensamrätt att köpa äpplen just på den skutan och överöste Anna och Catarina med äreröriga skällsord. Anna frågade båtsmännen om skam var där och kallade Lisbetta hora och tjuv och hennes barn ”bråttfälliga”. Kringstående soldater kunde intyga, att Lisbetta hade misshandlats av Anna och hennes dotter och att Lisbetta i sin tur kallade Catarina ”ostetjuv”. Striden fortsattes vid kämnärsrätten den 10 september samma år. Då hade Hahles instämt grannhustrurna *Bengt Hans änka*, Karin Wakterska, 80 år gammal, *Britta Rafwelsdotter* och *Ingri Andersdotter*, ”40 år och något på det femte”. På Anna Persdotters begäran hade de utgivit en attest om att Lisbetta i sina omyndiga år skulle ha varit slagen i handklovar av dåvarande *skarprättaren Petter Borelius* för tjuvnad. Lars Hahle kunde nu visa en attest utgiven av Borelii hustru *Catarina* om Lisbettas välförhållande under sin tjänst hos dem. Samma attest visades mot en annan fientlig grannkvinna, *Margareta Andersdotter Roos*, som hade tjänat hos *Bryngel Göök* och av honom kallades hora och tjuv. *Soldaten Sven Larssons hustru Kerstin Jönsdotter* vittnade – Nu förklarade sig *Britta Rafwelsdotter* sig bara veta ärligt och gott om Lisbetta.

Vid rådhusrätten behandlades den 16.5.1710 på ”Baron, Guvernören och Amiralen” Siöblads order examinerades en person, som kallade sig Joris Larsson Hahle, och föregav sig vara barnfödd här i staden. Hans fader hade hetat Lars Hahle och hans moder *Gunnur*. Han hade i merendels 24 års tid farit utomlands och inte mer än två gånger varit hemma i ungefär åtta dagar inalles. Han hade i förstone gjort en resa här ifrån med *skepparen Roser von Akern*, och en resa med *löjtnant Ehrensköld* men sedan från Norge, England och andra platser.

Joris styvmoder Elisabeth Hahle intygade, att denne Joris var hennes rätte styvson, vilken hennes föräldrar är avlidne man krono- och rodebåtsmannen Lars Hahle avlat med sin förra hustru *Gunnur*. När han var så vida till ålders kommen, att han kunde fara till sjöss lagar han sig utomlands, och har allenast en gång för 13 à 14 år sedan varit hemma, då han åter for bort men han har dock sedermera ”skrefwet hemb och när han i morgons bittida inkom i staden, så gick han strax till henes huus och logerar. Han är christnat wed det nampnet *Gunmund* men som det är ett obekant nampn, så hafwer de främmande kallat honom Joris men hon kan på sitt samvete bekänna, att han är den samme och hennes styvson”.

Murgesällen Anders Hahle bekände, att denne Joris var hans rätte halvbroder ”den han strax i dag kände igen och den andre jembwäl honom”. En gammal borgare *rotemästaren Engelbrekt Biörsson* betygade på sitt samvete, att han grant kände igen denne Joris Larsson Hahle och har lärt honom läsa och skriva, emedan han höll barnaskola.

Björn i Stuvered, som bodde näst intill Joris fader, bekände likaså, att han kände Joris grant, att han var Lars Hahles son. Och så fortsätter protokollet: ”Här finnes ock siöfarande Folck, som kiänna honom men nu ej är tillstädes, nembl *skepparne Gunnar Larsson* och *Swen Stoor* och fördt Bref med sig från honom hijt hemb.

: Hwad cautionen angår, så sade desse sig wara fattigt Folck, som intet stort äga, men de twifla icke om hans Trooheet, efter han nu gådt från våre Fiender till att tiena sitt Fädernesland.”

När *järndragaren Anders Olufsson* i augusti 1710 ungefär klockan sex på morgonen skulle gå till järnvägen och på grund av regnväder måste söka skydd under Drottningporten hade han hört *hustru Ingrid Persdotter* träta med syskonen *Anders Larsson* och *Gunilla Larsson* Hahle, som var där före honom.

Detta berättade järndragaren vid kämnärsrätten den 3 september samma år. Där vittnade också *Anders Blötas hustru Ingel Gunnarsdotter*. Hahles hade först velat jäva henne, eftersom de sade

henne aldrig vilja låta Lisbetta gå i fred på gatorna och alltid brukade otidig mun på henne, när de möttes. Men den 30 september visste Hahles bara ärligt och gott om henne. Hon berättade, att när hon en morgon hade varit vid Lilla Bommen och *Erik Pleutz* hus (10.8), så hade hon mött hustru Ingrid Persdotter och hennes syster *Catarina Olofsdotter*. Ingrid Persdotter hade varit helt blodig. Ingrid hade på tillfrågan utpekat Gunilla Hahle som den som skadat henne och Gunilla hade erkänt. Bakgrunden var denna. *Soldaten Lars Cullmans hustru Maret Persdotter* hade följt Anders och Gunnilla ut genom stadsporten ”för att där se sig något omkring” – en fin omskrivning, som brukades, när man ville göra det otillåtna – i förtid knyta kontakt med tillresande bönder. Något stycke därifrån kom då Ingrid Persdotter och *Catarina Olofsdotter* emot dem – de var f.ö. troligen döttrar till Lisbetta Hahles antagonist Olof Stares hustru Anna Persdotter. Ingrid och *Catarina* följde en bonde, som på en häst hade en klöv med bär. Anders och Gunilla hade upplyst Ingrid och *Catarina* om, att de brukade handla med just den bonden och att dessa därför inte hade med honom att beställa. Ingrid Persdotter svarade då, att därom fick de tala, när de väl var komna inom stadsporten. Så började Ingrid och *Catarina* plocka upp små stenar, som när de väl var komna inom stadsporten började kasta på Anders och Gunilla Hahle, som då var dem i hämlarna och bara ett litet stycke därifrån. En sten hamnade på Gunillas fot. Den tog hon upp och kastade tillbaka mot hustru Ingrid Persdotter. Den gjorde ett stort hål i Ingrids huvud, så att blodet rann på hennes kläder. Ingrid sprang därefter emot Anders Hahle och fattade honom i håret till dess att hustru Maret Persdotter äntligen kunde skilja dem åt.

Så intensiv var kampen om de inkomstbringande månglarvarorna. Den 26.8.1715 fordrade *Rangela Andersdotter* från Marstrand 13 karoliner på sin bror *Oluf Arfwidsson Lööfmans* vägnar av hustru Elisabeth Hahle för frukt och varor. Men Elisabeth Hahle tyckte inte, att frukten var av den godhet, att hon kunde betala så mycket för den. Rangela nöjde sig med erbjudna 8 karoliner. Men Elisabeth sålde också kramvaror. Hon fordrades den 28.5.1709 av *Cornelius Schael* för kramvaror hon hade erhållit av honom. Den 20.5.1715 anklagades Lisbeth Hahle för att ha köpt 6 alnar lärft av *tjuvkonan Elin Persdotter*.

Elisabeth Hahles närighet fick så småningom utdelning i en sådan grad, att man kan tala om ståndscirkulation. En antydning om detta fick man vid kämnärsrätten den 8.11.1715, då hon krävde kapten Roserus von Akern på en obligation utgiven av hans *hustru Maria Magdalena* med anledning av ett penninglån på 77 d smt jämte en bägare om 12 lod, en bägare om 6 lod, 2 skedar vägande 4 lod stycket, en guldring om 2 dukater en dukat i guld, 2 skedar om 4 lod stycket och förorsakade rättegångskostnader 1 d 16 öre. (Se också tvisten ang handskar Lisbetta sålt till apotekaren Andreas Schwartz och hans hustru Anna Maria Treutiger 5.37 (KR 5.5.1686).)

1715 hade Elisabeth Hahle som inneboende *båtsmannen Robert Robbertsson* och 1717 den gamle *båtsmannen Anders Andersson Blöta* och 1720 dennes änka Ingiel Gunnarsdotter. Där bodde också 1717 enrollerade *matrosen Jöran Pettersson* med *hustru Maria Olsdotter* samt sonen murgesäll Anders Larsson Hahle, som fått burskap den 12.2.1713. Denne står 1720 ensam för gården, vilket kanske berodde på att Lisbeth Hahle gifte om sig på gamla dagar. Den 26.3.1724 uppmanade magistraten *skomakaren Petter Bergh* och hans styvmåg *hoboisten Elias Lindman* och styvson gesällen Anders Hahle att inom 14 dagar upprätta inventarium efter deras avlidna hustru, mormoder och moder Elisabeth Hahle.

Elias Lindman lånade den 18.12.1726 40 d smt av Björn Andersson i Stuvered och pantsatte hus och gård på Lilla Berget och Kvarnbergsgatan ”belägen näst in till Björns i Stuvered gård på samma raden ovanföre”.

Enligt tomtöreslängden 1725 ägdes Elisabeth Hahles gård till en tredjedel var av avskedade hoboisten Elias Lindman, murmästaregesällen Anders Hahle och *hoboisten Sälling* (Är det denne, som 1720 kallas *hoboisten Nils Zahling* och som upptages under eget gårdsnummer 44?).

Den 7.10.1728 lät *handelsmannen Hans Lind* första resan uppbjuda hälften utav avlidna hustru Elisabeth Hahles på Kvarnbergsgatan belägna hus och gård, varav föravskedade fältväbeln Elias Lindman ägde en fjärdedel och murgesällen Anders Hahle den andra fjärdedelen för hos dem havande fodringar. Om Anders Hahle kan nämnas, att 1725 omtalas en hans ”stuga” tomt 10.92. I sitt äktenskap med *Margareta Trullsdotter* hade han sonen *Thomas Landborg*, stadsbefallningsman den 15.10.1748 efter *Olof Aurell*, ännu ett exempel på den omtalade ståndscirkulationen.

Hantlangaren Elias Lindman är 1730–31 skriven för hela hans och Anders Hahles del av gården men 1733 har den övertagits till hälften var av *båtekarlarna Olof Andersson* och *Olof Håkansson*. Hos Olof Andersson bor 1733 konstapeln *Lars Stomberg*.

Båtekarlen Olof Anderssons halva gård på Kvarnberget uppbjöds för skuld och såldes på auktion i juni 1740? till *Erik Mellgren* för 34 d 4 öre smt. Olof Håkansson ville nu tillägna sig en liten nattstuga ovan porten. Olof Andersson kvarstår dock i tomtöreslängden. 1750 talas om hans halva ödetomt. Den andra halvan ägdes av *enroll. båtsman Petter Ahlberg*. Märkligt nog står Olof Håkansson i stället för Olof Andersson 1755. De avlöstes 1760 av *klensmeden Hans Wirgmans änka*.

Såväl Björn i Stuvereds gamla tomt som Hahles östliga tomtbit hade 1773 *Erik Apelroth* som ägare och 1775 *hustimmerman Jonas Elfström* vars inplankade tomter de kallas 1780.

Elfströms tomter inköptes före 1785 av segelduksvävare Anders Halling, död 9.6.1789. Enligt bouppteckningen den 12.5.1790 ägde han hus och tomt på Kvarnbergsgatan nummer 32 i tionde roten mellan faktor Bauer och stadsbetjänten Hallberg. Fastigheten såldes på auktion 23.8.1791 för 408 rdr specie. Anders Hallings första hustru hette *Anna Bengtsdotter*, hans änka *Sigrid Arvidsdotter* var syster till *handlanden Peter Arvidsson* i Amsterdam. Tomtöreslängden 1800 talar om gården som varande tillhörig ”änkan Sigrid Halling”, men nu var det *faktor Bauers* ödetomt.

Skräddaren Abraham Ossbeck var ägare 1807. (Se nummer 10.31 med vilken denna tomt sammanslås.).